

ĐƯỜNG LỐI, CHÍNH SÁCH ĐỐI NGOẠI VIỆT NAM HIỆN NAY

PGS, TS NGUYỄN VIỆT THẢO

Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

1. Quan điểm và mục tiêu đối ngoại

Từ năm 1986 đến nay, Đảng Cộng sản Việt Nam từng bước hình thành, hoàn thiện và luôn nhất quán với đường lối đối ngoại đổi mới: Hòa bình, độc lập, tự chủ, đa phương hóa, đa dạng hóa, với tinh thần Việt Nam sẵn sàng là bạn với tất cả các nước trên thế giới, đối tác tin cậy và thành viên có trách nhiệm trong cộng đồng quốc tế. Đại hội XIII (2021) một lần nữa khẳng định: “Kiên trì, kiên định đường lối đối ngoại độc lập, tự chủ, đa phương hóa, đa dạng hóa quan hệ”¹.

Trong tư duy và hoạt động đối ngoại, Đảng, Nhà nước luôn luôn quán triệt các quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh; đồng thời, vận dụng sáng tạo và bổ sung, phát triển hệ thống quan điểm ấy trong bối cảnh hiện nay. Để thích ứng với tình hình thế giới và khu vực phức tạp, vận động mau lẹ, rất khó dự báo, Đại hội XIII của Đảng nhấn mạnh quan điểm quan trọng: “... nâng cao khả năng thích ứng năng động và linh hoạt xử lý hài hòa lợi ích quốc gia với quan tâm chung, tùy theo đối tượng, vấn đề, thời điểm, phù hợp với luật pháp quốc tế và nguyên tắc ứng xử tại khu vực, trên tinh thần lợi ích quốc gia - dân tộc là trên hết”².

Trên cơ sở bám sát cục diện thế giới từ cuối thế kỷ XX, Đảng ta đã xác định thứ tự sắp xếp các mục tiêu, nhiệm vụ đối ngoại một cách kịp thời, đúng đắn. Trước hết, đối ngoại phải củng cố môi trường quốc tế hòa bình, góp phần vào sự *phát triển đất nước*, nhất là phát triển kinh tế - xã hội, công nghiệp hóa, hiện đại hóa. Thứ hai, đối ngoại phải góp phần

bảo đảm *an ninh quốc gia, bảo vệ Tổ quốc*, độc lập, chủ quyền, toàn vẹn lãnh thổ. Thứ ba, đối ngoại phải nhằm nâng cao *uy tín, vị thế quốc tế* của quốc gia dân tộc. So với các thời kỳ trước, rõ ràng thứ tự ưu tiên giữa các mục tiêu, nhiệm vụ đối ngoại trong thời kỳ đổi mới có sự điều chỉnh quan trọng và đã được thực tiễn kiểm nghiệm là hoàn toàn đúng đắn.

Về mục tiêu góp phần vào sự phát triển đất nước, đối ngoại Việt Nam trong thời kỳ đổi mới đã thật sự thành công: Theo số liệu của Ngân hàng Thế giới, năm 2020, GDP của Việt Nam đạt xấp xỉ 345 tỷ USD, chiếm vị trí thứ 4 Đông Nam Á; GDP bình quân đầu người đạt 3.521 USD, xếp thứ 6 trong khu vực ASEAN; kim ngạch ngoại thương đạt xấp xỉ 545 tỷ USD. Thu hút đầu tư trực tiếp nước ngoài từ năm 1987 đến nay đạt gần 400 tỷ USD. Đóng góp của các nhân tố năng suất tổng hợp vào tăng trưởng kinh tế đạt 39% năm 2020, vượt mục tiêu đề ra (35%) và vượt xa mức dưới 25% những năm cuối thế kỷ XX. Để tiếp tục thực hiện thành công hơn nữa mục tiêu hàng đầu này, Đại hội XIII chỉ rõ: “Mở rộng thị trường, tranh thủ nguồn vốn, công nghệ, kiến thức và kỹ năng quản lý; nâng cao năng lực cạnh tranh của nền kinh tế, của doanh nghiệp và sản phẩm; thúc đẩy phát triển các ngành công nghiệp trong nước, xác lập vị trí cao hơn trong chuỗi giá trị toàn cầu; đóng góp tích cực vào quá trình đổi mới mô hình tăng trưởng, cơ cấu lại nền kinh tế; đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, thu hẹp khoảng cách phát triển so với các nước phát triển hơn trong khu vực và thế giới”³.

Về mục tiêu góp phần bảo đảm an ninh quốc gia, bảo vệ Tô quốc, Đại hội XIII cụ thể hóa một trong những trọng điểm nóng bỏng, cấp bách: “Duy trì hòa bình, an ninh, an toàn tự do hàng hải, hàng không ở Biển Đông; giải quyết các tranh chấp bằng biện pháp hòa bình trên cơ sở luật pháp quốc tế, nhất là Công ước của Liên hợp quốc về Luật Biển năm 1982”⁴.

Về mục tiêu nâng cao uy tín, vị thế quốc tế của quốc gia dân tộc, chủ động tham gia, tích cực đóng góp, nâng cao vai trò của Việt Nam trong xây dựng, định hình các thể chế đa phương và trật tự chính trị - kinh tế quốc tế, thực hiện đầy đủ các cam kết quốc tế và các hiệp định thương mại đã ký kết. Trong tình hình mới, Đại hội XIII bổ sung, nhấn mạnh: “Có đóng góp xứng đáng vào công cuộc phát triển kinh tế - xã hội, bảo vệ môi trường khu vực và thế giới”⁵.

2. Một số nhiệm vụ đối ngoại chủ yếu hiện nay

Các mục tiêu, nhiệm vụ chiến lược của Việt Nam từ nay đến giữa thế kỷ XXI đã được xác định: đến năm 2025, trở thành quốc gia đang phát triển có nền công nghiệp theo hướng hiện đại, vượt qua mức thu nhập trung bình thấp; đến năm 2030, trở thành quốc gia đang phát triển có nền công nghiệp hiện đại, đạt mức thu nhập trung bình cao; đến năm 2045, trở thành nước phát triển, có thu nhập cao. Hướng đến các mục tiêu, nhiệm vụ này và căn cứ vào thực trạng đối ngoại, ngoại giao trong những năm vừa qua, Đại hội XIII vạch rõ một số nhiệm vụ đối ngoại chủ yếu:

Một là, nâng cao hiệu quả công tác đối ngoại, gắn chặt việc chủ động, tích cực hội nhập quốc tế với tăng cường năng lực thể chế đồng bộ, hiện đại

Chưa bao giờ Việt Nam có đông đảo bạn bè, đối tác như bây giờ. Đến nay, đã thiết lập quan hệ ngoại giao với 189 trong 193 quốc gia thành viên Liên hợp quốc (chưa có quan hệ ngoại giao với 4 quốc đảo nhỏ là Tuvalu, Tonga, Bahamas và Malawi). Đảng Cộng sản Việt Nam đang có quan hệ với gần 230 Đảng ở 115 nước khắp các châu lục, trong đó có trên 100 đảng cộng sản và công nhân, hơn 40 đảng cầm quyền, trên 80 đảng đang tham gia quốc hội, nghị viện các nước; đồng thời, thường xuyên tham gia có hiệu quả các diễn đàn đa phương chính đáng. Đối ngoại nhân dân phát triển theo chiều sâu, thiết lập quan hệ hợp tác với hơn 1.000 tổ chức quốc gia, khu vực và quốc tế; có quan hệ với trên 1.200 tổ

chức phi chính phủ nước ngoài, trong đó trên 500 tổ chức có hoạt động thường xuyên tại Việt Nam.

Trong thành tựu đối ngoại “theo bề rộng” nêu trên, đã bao hàm chiều sâu và tính hiệu quả rất đáng trân trọng. Đã thiết lập quan hệ đối tác chiến lược toàn diện với 3 quốc gia gồm: Trung Quốc (năm 2008), Nga (năm 2012), Ấn Độ (năm 2016); quan hệ đối tác chiến lược với 13 quốc gia gồm: Nhật Bản (năm 2006), Hàn Quốc, Tây Ban Nha (năm 2009), Vương quốc Anh (năm 2010), Đức (năm 2011), Italia, Pháp, Indonesia, Thái Lan, Singapore (năm 2013), Malaysia, Philippines (năm 2015), Australia (năm 2018), New Zealand (năm 2020); quan hệ đối tác toàn diện với 13 quốc gia gồm: Nam Phi (năm 2004), Venezuela, Chile, Brasil (năm 2007), Argentina (năm 2010), Ukraina (năm 2011), Mỹ, Đan Mạch (năm 2013), Myanmar, Canada (năm 2017), Triều Tiên (năm 2018), Brunei, Hà Lan (năm 2019).

Những mối quan hệ quý báu này cần được khai thác hiệu quả hơn nữa, không chỉ là thu hút các nguồn lực vật chất và tranh thủ sự ủng hộ chính trị, mà còn là kiến thức, kỹ năng, kinh nghiệm, mô hình xây dựng thể chế phát triển đồng bộ, hiện đại - được Đảng xác định là một trong 3 đột phá chiến lược cho Việt Nam đi tới hùng cường.

Hai là, đẩy mạnh và nâng tầm đối ngoại đa phương, kết hợp chặt chẽ với đối ngoại song phương, thực hiện tốt các trọng trách quốc tế, nhất là trong ASEAN, Liên hợp quốc và các khuôn khổ hợp tác ở châu Á - Thái Bình Dương

Ngoại giao đa phương của Việt Nam đã trưởng thành mạnh mẽ và đạt những thành tựu quan trọng. Đã thực hiện thành công nhiều trọng trách quốc tế: Ủy viên không thường trực Hội đồng Bảo an Liên hợp quốc (2 nhiệm kỳ: 2008 - 2009 và 2020 - 2021), Chủ nhà của Hội nghị cấp cao Pháp ngữ (năm 1997), cấp cao ASEAN (các năm 1998, 2010 và 2020), cấp cao ASEM (năm 2005), thượng đỉnh APEC (các năm 2006 và 2017); chủ động, tích cực đưa ra nhiều ý tưởng, sáng kiến, góp phần giải quyết các vấn đề chung của khu vực và thế giới; tham gia, đóng góp tích cực ở hầu hết các tổ chức, diễn đàn quốc tế quan trọng, nhất là ASEAN, ASEM, APEC, Liên hợp quốc, G7, G20...

Trong thời gian tới, Việt Nam cần phát huy mạnh mẽ và hiệu quả hơn vai trò là một quốc gia có

quyền lực tầm trung, không chỉ tích cực tham dự, mà còn phải chủ động tham gia định hình các thể chế quốc tế. Trước hết, cần cùng với các nước thành viên ASEAN đẩy mạnh quá trình soạn thảo, ban hành Bộ Quy tắc ứng xử (Code of Conduct - COC) ở Biển Đông làm cơ sở cho việc giải quyết các tranh chấp, xung đột chủ quyền biển, đảo và đảm bảo tự do hàng hải, hàng không ở vùng biển chiến lược này. Đồng thời, cần đưa ra nhiều sáng kiến, giải pháp cùng cố sức mạnh của ASEAN như trung tâm của cấu trúc quyền lực khu vực trong bối cảnh hình thành nhiều cơ chế quyền lực mới (RCEP, CPTPP, Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương tự do và mở rộng, Dự án Vành đai và Con đường...); xúc tiến có hiệu quả tiến trình xây dựng, củng cố Cộng đồng ASEAN với 3 trụ cột; phát huy vai trò của hơn 10 cơ chế hợp tác hiện có tại Tiểu vùng Mekong, trong đó cơ chế Hợp tác Mekong - Lan Thương (MLC) và Ủy hội sông Mekong (MRC) trong điều phối nguồn nước một cách công bằng, hợp lý...

Ba là, thực hiện nghiêm các cam kết quốc tế và các hiệp định thương mại đã ký kết; tranh thủ môi trường quốc tế thuận lợi để nâng cao năng lực hội nhập và mức độ hưởng lợi từ hội nhập

Việt Nam cam kết mạnh mẽ hội nhập quốc tế toàn diện, sâu rộng, chủ động tham gia và góp phần thúc đẩy hệ thống thương mại quốc tế đa phương rộng mở dựa trên luật lệ. Đến nay, nước ta đã ký kết tham gia 17 hiệp định thương mại tự do với hơn 60 đối tác, trong đó có đầy đủ 5 nước thành viên thường trực Hội đồng Bảo an Liên hợp quốc, chiếm 61% GDP và 68% tổng thương mại toàn cầu. Trong 2 năm qua, có nhiều bước tiến ngoạn mục trong tiến trình hội nhập kinh tế quốc tế của Việt Nam, nhất là tham gia và thực thi các hiệp định thương mại tự do thế hệ mới. Năm 2019, Hiệp định đối tác tiến bộ và toàn diện xuyên Thái Bình Dương (CPTPP) chính thức có hiệu lực từ ngày 14 - 01 - 2019 và Hiệp định tự do thương mại Việt Nam - EU (EVFTA) được ký kết vào ngày 30 - 6 - 2019. Năm 2020, trên cương vị Chủ tịch ASEAN, Việt Nam đã phối hợp chặt chẽ, hiệu quả với các thành viên, đối tác thúc đẩy ký kết thành công Hiệp định đối tác kinh tế toàn diện khu vực (RCEP), chiếm 30% GDP và 30% dân số thế giới.

Trong thời gian tới, chủ trương nhất quán của Đảng, Nhà nước ta là “xây dựng nền kinh tế thị trường hiện đại, hội nhập quốc tế, vận hành đầy đủ, đồng bộ theo các quy luật của kinh tế thị trường”⁶. Đây vừa là điều kiện thuận lợi và yêu cầu cấp bách đối với nhiệm vụ nâng cao chất lượng, hiệu quả hội nhập quốc tế. Phải giải quyết các hạn chế, yếu kém đã tồn tại nhiều năm qua: kinh tế hội nhập rất sâu với thế giới nhưng lợi ích đạt được chưa tương xứng; sản lượng hàng hóa xuất khẩu chiếm vị trí hàng đầu thế giới trên nhiều mặt hàng nhưng giá trị gia tăng thấp; sản xuất công nghiệp vẫn chủ yếu ở trình độ gia công, lắp ráp thành phẩm cho các thương hiệu nước ngoài; khu vực dịch vụ tuy gia tăng tỷ trọng trong GDP nhưng vẫn ở phân khúc thấp; xúc tiến hội nhập mạnh mẽ nhưng vị trí trong chuỗi giá trị toàn cầu còn bất lợi...

Bốn là, xây dựng nền ngoại giao kinh tế phục vụ phát triển, lấy người dân, địa phương và doanh nghiệp là trung tâm phục vụ; bảo vệ lợi ích chính đáng của Nhà nước, doanh nghiệp và người dân Việt Nam trong các tranh chấp kinh tế, thương mại và đầu tư

Công tác ngoại giao kinh tế đã ghi những dấu ấn quan trọng, từ tham mưu, nghiên cứu chính sách kinh tế, mô hình phát triển; tìm kiếm nguồn lực phát triển cho đất nước; tạo đan xen lợi ích với các đối tác; nâng tầm ngoại giao đa phương, phục vụ cho phát triển kinh tế; đến quảng bá hình ảnh, kinh tế đất nước; bảo vệ lợi ích hợp pháp của doanh nghiệp, người dân Việt Nam ở nước ngoài.

Thời gian tới, công tác ngoại giao kinh tế cần đề ra các kế hoạch dài hạn, phương hướng và trọng tâm ngoại giao kinh tế, phục vụ thiết thực cho Chiến lược phát triển kinh tế - xã hội giai đoạn 2021 - 2030 và Kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội 2021 - 2025; nghiên cứu các nội hàm mới, các cơ chế hợp mới, tạo sức mạnh tổng thể của đất nước; tận dụng mạng lưới quan hệ và hệ thống các FTA rộng lớn để thúc đẩy thu hút FDI chất lượng cao, khai thác hiệu quả các FTA để hỗ trợ doanh nghiệp tham gia sâu hơn chuỗi giá trị toàn cầu, hỗ trợ thúc đẩy chuyển giao công nghệ hiện đại... Về cách làm, cần đổi mới hình thức, quy mô, cách thức triển khai công tác ngoại giao kinh tế, bảo đảm các hoạt động được triển khai hiệu quả, thực chất... bám sát thực tiễn, nhu cầu phát triển của

địa phương và doanh nghiệp; tăng cường sử dụng công nghệ thông tin, áp dụng những công nghệ mới, tận dụng khả năng lan tỏa nhanh của các sản phẩm quảng bá trên nền tảng internet để nâng cao hiệu quả công tác ngoại giao kinh tế trong thời kỳ cách mạng công nghiệp lần thứ tư...

Tranh chấp thương mại quốc tế là tranh chấp phát sinh xuất phát từ việc không thực hiện hoặc thực hiện không đúng hợp đồng hay nghĩa vụ của các bên trong hoạt động thương mại, chủ yếu xoay quanh ba nội dung chính: các biện pháp chống bán phá giá, chống trợ cấp và tự vệ. Để giải quyết các tranh chấp thương mại quốc tế, các bên có thể sử dụng phương thức thương lượng, hòa giải, thông qua trọng tài thương mại hoặc tòa án. Tranh chấp đầu tư quốc tế được hiểu là tranh chấp phát sinh từ việc nhà đầu tư nước ngoài kiện Chính phủ, Nhà nước Việt Nam hoặc cơ quan nhà nước, tổ chức được cơ quan nhà nước ủy quyền quản lý nhà nước. Hiện nay, hệ thống các quy phạm điều chỉnh loại hình tranh chấp đầu tư quốc tế đã luôn được thay đổi theo hướng giới hạn hoặc mở rộng nghĩa vụ của nước tiếp nhận đầu tư tùy thuộc vào nhu cầu của các thành viên trong hiệp định; hay theo hướng giới hạn giải quyết tranh chấp tại các cơ quan tài phán trong nước ở nước tiếp nhận đầu tư hoặc trao quyền cho nhà đầu tư được khởi kiện ra trọng tài quốc tế. Riêng đối với các hiệp định thương mại tự do thế hệ mới mà Việt Nam là thành viên, cơ chế giải quyết tranh chấp giữa nhà đầu tư nước ngoài và chính phủ nước tiếp nhận đầu tư giữ vị trí chủ đạo, được thiết kế theo mô hình truyền thống hay mô hình hiện đại.

Công tác ngoại giao kinh tế phải chuẩn bị sẵn sàng mọi điều kiện để triển khai nhiệm vụ bảo vệ lợi ích chính đáng của Nhà nước, doanh nghiệp và người dân Việt Nam trên cơ sở vận dụng hiệu quả các cơ chế phức tạp nêu trên.

Năm là, tăng cường và nâng cao hiệu quả ứng dụng công nghệ truyền thông mới, mạng xã hội trong thông tin đối ngoại và đấu tranh phản bác các quan điểm sai trái, luận điệu xuyên tạc

Nghị định 72/2015/NĐ-CP của Chính phủ ngày 07 - 9 - 2015 của Thủ tướng Chính phủ về quản lý hoạt động thông tin đối ngoại quy định: *Thông tin đối ngoại bao gồm thông tin chính thức về Việt Nam, thông tin quảng bá hình ảnh Việt Nam và thông tin*

tình hình thế giới vào Việt Nam. Thông tin chính thức về Việt Nam là thông tin về chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước; thông tin về tình hình Việt Nam trên các lĩnh vực; thông tin về lịch sử Việt Nam và các thông tin khác. Thông tin quảng bá hình ảnh Việt Nam là thông tin về đất nước, con người, lịch sử văn hóa của dân tộc Việt Nam. Thông tin tình hình thế giới vào Việt Nam là thông tin về tình hình quốc tế trên các lĩnh vực, về quan hệ giữa Việt Nam với các nước và các thông tin khác nhằm thúc đẩy quan hệ chính trị, xã hội, văn hóa, quốc phòng - an ninh giữa Việt Nam với các nước, phục vụ phát triển kinh tế đất nước, thúc đẩy tiến trình hội nhập quốc tế của Việt Nam. Ngoài ra, thông tin đối ngoại còn bao gồm cả việc cung cấp thông tin giải thích, làm rõ, tức là những tư liệu, tài liệu, hồ sơ, lập luận nhằm giải thích, làm rõ các thông tin sai lệch về Việt Nam trên tất cả các lĩnh vực.

Trong những năm qua, công tác thông tin đối ngoại đã đạt được những kết quả nổi bật, tạo được sự đồng thuận xã hội và tranh thủ được sự ủng hộ quý báu của bạn bè quốc tế, tạo sức mạnh tổng hợp, nâng cao uy tín, vị thế của Việt Nam trên trường quốc tế. Với phương châm chính xác, kịp thời, sinh động, phù hợp với từng đối tượng, đã thông tin, tuyên truyền với thế giới về chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước; chia sẻ, ủng hộ quan điểm của Việt Nam đối với những vấn đề khu vực và quốc tế; thông tin kịp thời, phù hợp các vấn đề quốc tế đến nhân dân; kết nối Việt Nam với cộng đồng quốc tế và đồng bào ta ở nước ngoài; cung cấp thông tin đấu tranh phản bác các quan điểm sai trái, luận điệu xuyên tạc của các thế lực cơ hội, thù địch. Hoạt động thông tin đối ngoại cũng góp phần quảng bá, nâng cao hình ảnh đất nước, văn hóa, con người Việt Nam trong mắt bạn bè quốc tế: Việt Nam không chỉ là một đất nước hòa bình, ổn định, năng động, đổi mới và phát triển nhanh, bền vững mà còn là một điểm đến tươi đẹp, an toàn, thân thiện về đầu tư và du lịch.

Trong những năm tới, việc tăng cường và nâng cao hiệu quả ứng dụng công nghệ truyền thông mới, mạng xã hội trong thông tin đối ngoại và đấu tranh dư luận đặt ra yêu cầu chuẩn bị kịp thời về đội ngũ, cơ

Xem tiếp trang 34